

ÉLETE ÉS KALANDOZÁSAI

(Részletek)

DOSITEJ OBRADOVIĆ

Születésem helye Csák (Čakovo) mezőváros volt a Temesi bánságban. Apámat Đurađ Obradovićnak hívták, valódi szerb ember volt, szakmája szerint szűcmester és kereskedő; édesanyám, név szerint Kruna, a Csáktól nem messze eső Szentmárton faluban született, Ranko Paunkić lányaként. Apámról oly zsenge gyermekségemben maradtam árván, hogy alig emlékszem rá; de növekedve, bárkit is halljak róla szólni, mindenki sóhajtózva említette, akár szerb legyen, akár román, jó Đuka testvérüknek nevezték, sajnálkozván, hogy oly fiatalon elhalt, és azt kívánták, hogy gyermekei őhöz hasonlóak. Akármennyire gyermek is voltam, mégis emlékszem, mintha ma lenne, nekora hatást tett rám, hogy az emberek ilyenképpen emlegették szülőmet. Ezek után nemcsak úgy véstem örökre emlékezetembe, mint apámat, hanem inkább mint igazságszerető, becsületes és barátságos embert, akiről megemlékeznek, s kedvelik meg sajnálják mindazok, akik ismeretségben voltak vele. Az is megmaradt bennem, hogy gyermeki szívem mily hevesen sóvárogta a hozzá való hasonlatosságomat, és ezáltal elérni vágytam, hogy az emberek szeressenek és kedveljenek.

E történet folytatása majd rávilágít, miszerint a Gondviselés rendelése folytán minden okom megvolt arra, hogy elégedett legyek azokkal az emberekkel, akik között éltem; én mindezt jóságuknak tulajdonítom. Annyit bizton állíthatok, hogyha valami jóság az én részemről is volt, azt jóságos apám naponkénti fölemlgetése váltotta ki, akihez mind a mai napig idomulni szeretnék, és eként igazodni fivéreim meg családom szívélyességgel költött jó híréhez. Ezért, ígéretemhez híven, nem mulasztom el e helyen rögtön megjegyezni a szülőknél, maguk gondoskodjanak róla, hogy viselkedésükkel gyermekeiknek ifjonti korban a megfelelő példát mutassák. Amit a gyermek hall, megtanulja és elsajátítja, akárcsak szülei nyelvét; amit lát, hogy előtte naponta cselekszenek, ahhoz fog szokni; így fölveszi azoknak a szokásait, természetét, minden gondolatát, bölcsességét, akik között nevelkedik. Amit az új edénybe töltögetnek, azzal

fog megtelni; akivel csak kapcsolatba kerül, arról a fiatalságra átragad valami, de legfőképpen a szüleiről, akiket Istennél is előbb megismert. A szülők gyermekeik szemében a legkedvesebb barátok, a legszívélyesebb jóakarók, a legnagyobb áldásosztók és uralkodók; ők az első irányítói, útmutatóik és tanítóik.

Anyám, négy kicsiny gyermekkel özvegységre jutva, képtelenül arra, hogy egymaga viselje a háztartás terheit, s emellett még fiatal lévén, két esztendővel apám halálát követően ismét férjhez ment; ebben a második házasságában szegény szakadatlanul boldogtalan volt. Eszembe jut, hogy gyakran keserves sírás közepette lettem, és ha megkérdeztem tőle, miért sír, „Apád után” – válaszolta ilyenkor. És ekként sírdogálva töltött el másfél esztendőt a második házasságában, megszülve méhének utolsó magzatát, majd pár napra rá vele együtt elhalálozott Szentmártonban, a szülei házánál. Ekkor kilenc- vagy tízesztendős lehettem.

Anyám halálát követően két fivéremmel, a közülünk legidősebb Ilijával és a nálam fiatalabb Lukával visszatértünk Grujica nagybátyánkhoz, aki szülőként fogadott bennünket. Korosabb felesége meg két unokahúgunk képezte háza népét. Ez a Bosiljka nevezetű ángyunk anyánk helyett volt anyánk, akárcsak a két saját lányának, Sindának és Solomijának. Húgunk, négyünk közül a legfiatalabbik, akit Juljankának hívtak, Szentmártonban maradt nagyapánknál, ahol néhány hónap múltán elhalálozott. Ez a húgocskám, akit sohasem tudtam elfelejteni, és máig sem szüntem meg gyászolni öt éves korára oly gyönyörűséges és éles elméjű lett, hogy ha életben marad, tisztára olyan lesz, mint anyánk volt. Említésére még ma is előnti szívemet a szomorúság; bánkodom fölötte, mintha tegnap halt volna meg. Annyira szerettem, hogyha életben marad, képtelen lettem volna elszakadni tőle. Ettől az időtől kezdtem minden embert, aki akár a lecsekélyebb jóindulatot is mutatta irányomban – rokonomnak és barátomnak tekinteni, és minden asszonyt, aki csak szerető pillantást vetett rám – nővéremnek és velem rokon lelkűnek tartani.

Úgy tűnik számomra, hogy itt veszi valóságos kezdetét az életem. Kilenc- vagy tízesztendős koromban apám, anyám meg édes húgom nélkül idegenek és jövevények kezdtem magamat érezni a tulajdon szülőhelyemen, és szívem mintha megjövendölte volna, hogy idegen földön élem le az életem. Bárkitől is halljam említeni Várad, Buda, Pest nevét, szívem máris e városok irányába csapongott, szerettem volna megismerni az ott élő embereket, és szívesen megtudtam volna azt is, milyen fiúk és lányok élnek bennük. Szörnyülködve hallottam, hogy nagyobb és szélesebb folyók is vannak a Temesnél, meg magasabb hegyek, mint a Szentmárton környéki halmok. Ám hogy át ne ugorjak egyetlen tényt sem, amely kapcsolatban állhat neveltetésemmel, nézze el az olvasó, hogy egy kissé visszatérek az időben.

Iskolába még anyám életében elkezdtem járni, s emlékszem, mekkora öro-

mőt jelentett a számomra, amikor ábécéskönyvvvel a kezemben az iskola felé tartottam. Afölött azonban igen sajnálkoztam, hogy az ábécéskönyvem szakadozott volt, mivel előbb Ilija bátyám tanult belőle, s ettől olyan állapotba került, mintha farkasok lapozgatták volna. Az idős Dobra iskolamester (ekként nevezték első tanítót) elégedett volt az iskolában való békés üdögéléssel, gyakori leckefölmondásaimmal, csöndes és félénk magaviselettemmel, úgyhogy pár nap múltán társaimat mellőzve engem igen megkedvelt. És látván, hogy mindenkor félénk vagyok, ha valamely gyermeknek osztani kezdi a virgácsot, és vele együtt sírásra fakadok, mintha nyomban ezután rám kerülne a sor, ezért a jóságos iskolamester, hogy mentesítsen az örökös félelemtől, és némi bátorságra kapasson, beszédbe elegyedett velem, okát adva, hogy miért kényszerül a gyermekek némelyikét fenýíteni és verni, és hogy a jó gyermekeknek, akik szófogadóak és illemtudóak, semmitől sem kell tartaniuk vagy félniük. Miután arra is fölfigyelt, hogy gyönyörűségem telik más gyermekek új ábécéskönyve és horológiuma szemlélésben, megígérte, hogy miután végzek az ábécéskönyvvvel, új horológiummal ajándékoz meg, és állta is a szavát. Nem tudom, hogy ez az ő kedvessége volt-e irányomban vagy édesanyám ügyeskedése, aki ezt kitalálván, két dolgát is elsimította: egyrészt ismeretségbe hozott meg bensőségességet támasztott bennem az öreg iskolamester iránt, másfelől pedig Ilija bátyámnak nem hagyott lehetőséget, hogy régi és maszatos énekeskönyve miatt kötekedjen és veszekedjen. Odahaza azonban mégis sok alkalommal elvette tőlem, ám amikor az iskolába indultunk, mindig visszaadta, kérlelve, hogy ne szóljak az iskolamesternek, és tettét azzal magyarázta, hogy nem állt szándékába megtartani, hanem csak kis időre vette magához, hogy lássa, vajon mit teszek.

Drága és édes szülém megholta után a zsoldárkönyvet kezdtem tanulni. Sógorunk, Nikola Parčanin, látva, hogy szorgalmasan járok iskolába, hogy könnyítsen Bosiljka ángyunknak, meg mert különben sem született fiúgyermek, és mindig is jóságos meg irgalmas szívű volt, engem magához vett azzal a szándékkal, hogy fiaként neveljen föl. Ebben az időben változás történt a csáki iskolában. Nem tudom az okát, miért szánták magukat arra a csákiak, hogy az idős Dobra helyére bizonyos Stefan Mikašinovićot fogadjanak föl. Vele Nikola sógor különleges ismeretségre lépett; elmondta neki, mik a tervei velem: ha alaposan kitanultam, megnősít és papnak ad; különösen a figyelmébe ajánlott, és hogy ébren tartsa a figyelmét, gyakran megvendégelte az iskolamestert, vagy meglepte hol egy fáintos kalappal, hol meg néhány tekintélyes selyemkendővel. Az effajta beajánlásnak igen nagy hatása volt. Magiszter uram (őt nem volt szabad iskolamesternek nevezni) valóban nagy figyelmet szentelt nekem; miután túljutottam a zsoldárkönyvön, a katekizmus, vagyis a pravoszláv vallás tanulására fogott, minden leckét megmagyarázva közönséges szerb nyelven.

Nagyon könnyen ment a fejből való tanulás, úgyhogy két esztendő múltán kívülről tudtam nem csak a katekizmust, hanem különböző más, kéziratosszövegeket is a magyarázatukkal együtt.

Mivel természetes hajlam volt bennem az új tanulására, amikor csak a templomban voltam, behúzódtam az oltárhoz, kézbe vettem a román regéket vagy tanító történeteket, és olvastam egészen a templomi szertartás végezetéig (köztudott, hogy Csákon minden szerb gyerek tud románul). Magiszterem magyarázatai hozzásegítettek, hogy megértsem a prológosokat; egyetlenegy sem hagytam olvasatlanul; a papok gyakorta dorgáltak, hogy rongálom a templomi könyveket, de mindhiába. Két-három éven át cselekedtem ezt, s mind fejből tudtam a vlach tanítást, az evangéliumot meg a prológosokat. Ha valaki engem akart hallgatni, reggeltől késő estig képes voltam neki történeteket mondani a proglógosokból; ha valahol a mesterek és legényeik varrással foglalatoskodtak, én közéjük mentem, és meséltem a különböző szentek mondáját és életét; mindenkinek kedvére volt hallgatnia azt, amit nem tud. Mindezen dolgokon igen örvendezett jóságos sógorunk, s akként vélekedett, mindezen igen hasznos a velem való szándéka szempontjából; jótévőm aligha láthatta előre, hogy épp ez fogja leginkább megakasztani akaratának érvényesítését, miként ezt most ismertetni fogom.

Gyermeki fejemet megtöltvén regékkel és prológosokkal, de nem érvén föl ésszel, hogy miről miként vélekedjem és mit hogyan ítéljek meg, teljességgel elszántam magamat, hogy szentté leszek. Azon elmélkedve, hogy mennyit szenvedtek a vértanúk, igen bántam, hogy ez idő szerint is nem vetik alá kínzatásnak a keresztényeket, mert én azonnal hagynám magamat a hitért megégettetni; amikor pedig eszembe ötlött, hogy a remeték miként ügyködének és tevékenykedének, erősen sóvárogtam a találkozást valamely remetével, hogy vele az égiptusi és az arab pusztaságba vonuljak, ahol nyoma sincs eleven embernek. Ha valaki Szentgyörgybe, Pártosra vagy Bezdinbe ment, vagyis a Csák környéki kolostorok valamelyikébe, én is vele tartottam, azzal a szándékkal, hogy valahol egy barlangra vagy pusztaságra leljek, s ott megmaradjak; de miután láttam, hogy a szerzetesek éppúgy esznek és isznak, akár a többi ember, és tudomásuk sincs arról, hogy a közelben bárhol is föllelhető lenne akármilyen barlang vagy pusztaság, nem nekem való hely ez, gondoltam ilyenkor magamban, és elkedvetlenedve tértem vissza Csákra. Akkori eszem szerint a Bán-ság sokkalta boldogabb lett volna, ha falvak, községek és városok helyett remetékkel van tele.

Pártfogóm kezdett tudomást szerezni különös vágyaimról és szándékaimról; mindent elkövetett, hogy tanácsaival ettől eltérítsen; sokszor ölelgetett, csókosott, és atyai jóságával a szememre vetette, vajon én őt miért nem szeretgetem, és mennyire helytelenül járok el, ha dédelgetett óhaját, hogy öregkorára bennem találja meg vigaszát, támaszát és nyugodalmát, meghíusítani igyek-

szem. Roppantul nehezemre esett ezt hallani; valójában nagyon szerettem őt. De ki verhetne volna ki fejemből a pusztaságokat és a remetéket meg a többi semmirevaló dolgot, amilyenekkel teletömtem ostoba gyermeki eszemet! Eből mindenki előtt legyen világos, micsoda dolog az, ha a gyermek olyasmit hall és olvas, ami nem neki való.

Azt válaszoltam neki, hogy tanulmányozza az Evangéliumot: aki Istennek kedvére akar tenni és szentté akar válni, annak el kell fordulnia a világtól, családjától és szülőitől. Erre ő azt mondta, hogy amit az Evangélium tanít, jól tanítja, hanem az én gyermeki elmém még nem képes megérteni, hogy mit szándékozik mondani az Evangélium ezeken a szavakon keresztül, hanem meg kell várnom, hogy teljesen fölnövekedjek, érett ésszel majd képes leszek fölfogni az evangéliumi tanítás erejét.

Én akkor nekiláttam fölmondani, hogy mit vitt végbe Szent Antal, Jevtimosz, Pahomiosz, Onofriosz és ezer másik, valamint a szerb Szent Száva; ilyenkor a fejét csóválva és sóhajtozva ezt válaszolta: „Jaj, gyermekem, csak most látom, hogy jobb lett volna, ha nem olvasod ezeket a könyveket. A mai világban akárki is lépjen szerzetbe, az vagy azért teszi, mert tudatlan, vagy azért, hogy könnyebben éljen. Én sokféle szerzetessel együtt öregedtem meg, jeruzsálemi-ekkel, sínaiakkal, szenthegyiekkal meg azokkal, akik átjárnak a mi vilajetjünkbe: de legkevésbé az idős kor szent előttük; ugyanolyan emberek, mint mi magunk: isznak, esznek és dolgoznak, hogy pénzt keressenek, miként mások is, akiknek család van a nyakukon. Amikor ezt mondom, én nem ítélem meg őket; mindezt ők maguk sem tagadják. Hanem neked mondom, az az igazi szentség, hogy az ifjabb korú hallgasson az idősebbekre, hogy a gyerekek ne tagadják meg szüleiket, miként a szülők se gyermekeiket, és hogy az ember igazságosan és tisztességesen a tulajdon házában a saját iparkodásából és igyekezetéből éljen a feleségével és a gyermekeivel, és a máséból semmit se kívánjon magának. Ha a sokak közül akad valaki, akinek másmilyen hajlandóságai vannak, akkor helyes és szükséges tanácsért folyamodnia idősebb hozzátartozóihoz és barátaihoz, és várja be huszonötödik vagy harmincadik életévét, hogy képes legyen fölismerni, mit is szándékozik választani. Aki akár egyházi, akár világi személyként számít az emberek meg a nép közt élni, annak gondoskodnia kell arról, miképpen fog a maga részéről is másoknak hasznára válni, és nem a terhükre lenni.”

Amikor látta, hogy erre nem tudok mit felelni, némi hallgatás után még nagyobb szívélyességgel folytatta: „Ó, Dimitrijém, higgy te az apádnak (mi, gyermekek valamennyien, fivérem és unokafivérem is, apánknak szólítottuk); én már lassan betöltöm az ötvenet; tapasztalatból ismerem az emberi természetet. Én annyira szeretlek téged, mintha a saját fiam lennél; tanácsaimmal a te boldogságodat kívánom elérni, nem a magamét. Ha te nem is hallgatsz rám, én nem fogom megbánni mindazon jókat,

melyeket éretted tettem; nekem a jó Isten meg fogja ezt fizetni a másvilágon, hanem én téged sajnállak.”

Akárki könnyen beláthatja, hogy mennyit ért ez a tanács, miként én most magam is belátom; de ki tehetné okossá a bolondot? Fejem, mivel tele volt járhatatlan pusztaságokkal és barlangokkal, semmi mást sem volt képes befogadni. E beszélgetésünk után néhány nappal titokban fölkészültem arra, hogy egy dečani rendfőnökkel Törökországba távozzak, miután hallottam tőle, hogy a törökök földjén rengeteg a hegy, a barlang és a pusztaság, ahol eleven ember soha meg nem fordul. „Hé, hát ez a nekem való hely! – kiáltottam föl. – Áldott a török föld, ahol olyan pusztaságok vannak, amelyeket az emberek nem szentségtelenítenek meg bűneikkel: ilyen helyen az ember könnyűszerrel szentté lehet. Talán a jó Isten áldotta meg ezt az országot, hogy csak ott találni pusztaságokat!”

Nekem úgy tűnt, hogy ezt a rendfőnököt Isten küldte, hogy kivezessen Csákról, akár valami Egyiptomból, és így megmentse a lelkemet. Vele tartottam Szentgyörgybe. Sógorunk azonban megneszelte ezt, úgyhogy lóra ült, és éjfél tájban be is állított a kolostorba; a két rendfőnök, az ottani meg az idegen, még poharazgattak. A sógorunk majdnem bajt hozott a dečani rendfőnökömre, mert megkötözve akarta Temesvárra küldeni, s ezenközben hazug töröknek meg csavargónak nevezte, aki nem éri be azzal, hogy összeszedi a pénzt az idegen vilajetben, hanem még az értetlen gyermekeket is át számítja vezetni Törökországba. „Az emberek, akiknek van magukhoz való eszük és lehetőségük mutatkozik, menekülnek Törökországból, és átköltöznek a békeséges keresztény birodalmakba; ő meg gyerekeket akar Törökországba vezetni!” A szegény rendfőnök, látván, hogy elpártolt tőle a szerencse, magyarázkodott, ahogy csak tudott, könyörgött meg esküdözött, hogy a viláért sem tett volna ilyet, és hogy engem ott szándékozott hagyni Szentgyörgyben.

Sógorunk a sok kiabálás meg dorgálás után, meg mert a helyi rendfőnök is – akit különben ismert – kérlette, lecsendesedett, és leült velük együtt iszogatni. Akkor az én dečani rendfőnököm, látván, hogy megmenekült, mesélni kezdte, mekkora a nyomorúság meg az ínség Törökországban, hogy az emberek mekkora szorongatottságban élnek, hogy mint dúl a pestis, hogy a szerzetesek mily keservesen csatangolnak faluról falura alamizsnáért könyörögve és a töröknek pénzt adva; így a sínai-hegyiek, így a jeruzsálemiek, így a szenthegyiek, és így valamennyi föllelhető szerzet. „És kinek juthatna eszébe a török politika meg ravaszság! Ahol csak egy szép templom állt, rátették a kezüket, és dzsámivá alakították át, de a kolostorokat mind meghagyták, mert tudták, hogy a szerzetesek szakadatlan hordják majd nekik a pénzt. Egyszóval, a töröknek szedve a pénzt, gyűlöletessé váltunk a világ meg a vilajet szemében; mindenki menekül tőlük, akár a farkastól, mert bárhol is essen velük találkozása, tudja, hogy nem marad el a sáp.” Azt sem mulasztotta el megemlíteni, hogy az égiptusi és

arab pusztaságokban, ahol a szentek elsőként tanyáztak, mostanság már Krisztus nevét sem említik, hanem helyükön török remeték és dervisek élnek.

Jóságos sógorunk, ezeket hallván, úgy tűnt, repes az örömtől; fél óráig tartó ilyesforma beszélgetés után, közben egyre-másra ürítve a poharakat, nagyban összeemelegedett a dečanival. De hogy én miként éreztem magamat mindezt hallgatva, akárki sejtheti; ám ki gondolná, ki képzelte volna, hogy mekkora konokság és keményfejűség lakozik bennem! Mily nyomorú dolog az, ha egy ifjú ember rákap az akaratosságra! Lelkemre mondom, most magam is csodálkozom rajta, miként lehettem ilyen! Kis semmi emberke abban az időben, úgy álltam ott, akár a szeszélyes ló, amikor megveti a lábát a pocsolya közepén, és minél inkább ostorozzák meg döfölik, hogy kivánszorogják a sárból, az a helyett, hogy előrehaladna, még inkább hátrál. Íme, ebbe az állapotba hoztak engem az oktalan prológusok! Én akkor teljes szívemből hittem abban, hogy az Úr azért bocsátja rám e megkísértést, mert látni óhajtja, eléggé elszánt vagyok-e kitartani szent szándékom mellett.

Kegyes pártfogómban én akkor képtelen voltam egyebet látni, mint közönséges embert, aki semmiféle regéket sem prológusokat nem olvasott, s aki hiábavaló és ragaszkodó e világi szeretetével ellene van üdvözülésemnek, s mivel maga nem szent, másnak sem engedi, hogy azzá legyen. Most aki csak teheti, vesse be elméje minden erejét, hogy fölismerhesse, micsoda gonosz konokság és sötét háládatlanság lépett föl bennem a vélt szentség eredetének hatására. A ki nem mutatott jóság, az atyai nyájasság és szeretet – mindez akkoron az elvakult elmémben e világi elfogultságnak tűnt, amely az embert eltávolítani hivatott Istentől! Keményfejűségem gonosz volt és elvetemült, magam is bevaló, habár nem rosszakaratomból és szívemből fakadt, hanem értetlenségemből, balítéletemből és vakhivésemből; nem is gondolkodhattam másként, szívem szerint azt tűzve ki céloomul, hogy szent ember váljon belőlem, s akkor jönnek mások, akik utamat állják, és nem hagynak.

A dečaninak, ha módom lett volna rá, mindkét kezemmel elkaptam volna a nyakát, hogy megfojtsam. Gyöngé nádszálnak tekintettem, amelyet a legkisebb szélfúvás is megingat, állhatalan embernek, ijedősnek és gyávanak, aki csak hogy ne vigyék megkötözve Temesvárra, inkább a hitéből is kitérne. Egy szóval, az én szememben mindannyian gyöngéknek, esendőknék és evilágiaknak tünnek, akik egyedüli üdvösségüket a poharak ürítgetésében találják meg; sóhajtozva szántam a kárhozatra jutó lelküket. Én magam okos és művelt voltam, és ezt gondoltam magamban: „Ha ég és föld összeesküszik ellenem, én akkor is el és el fogok menni!” Egy csöppet sem vonakodtam apostolhoz hasonlítani magamat, ekként szólván: „Ki választhat el Krisztus urunk szerelmétől?” (...)

Én gyermeki természetemből eredően félnék, és a Gondviselés rendelése folytán másoknak engedelmes voltam; hogyan lehettem képes tehát sógorunk

akarataival ily kitartóan szembeszállni? Jóságos pártfogolóm számos alkalommal szülői kedvességgel ekként szolt hozzám: „Apa (mert így szólítottam) gyönyörűséges lányt fog megkéretni neked, és majd ha házasemberként látlak a házamban, akkor többé nem sajnálom, hogy Isten egyetlen élő fiúgyermekkel sem ajándékozott meg, mert akkor boldog leszek!” De az én fejem, tele szentségekkel, másként vélekedett erről. Kit akarnak megnősíteni? Engem? Isten őriz! Ettől százszorta jobb lesz, ha valami irgalmatlan anyamedve vagy anyaroslán karmaival darabokra tép, semmint hogy a legszebb szerb lány öleljen ártatlan, szűzies karjaiba!

GÖRÖG TANULMÁNYAIM KEZDETE

Ebben az időben Csákra települt egy Dima nevezetű idősebb görög. Sem hajnali mise, sem vecsernye, sem egyéb egyházi munkálkodás nem telhetett el nélküle; számos alkalommal a soros papnak csupán az ő kedvéért kellett a templomba mennie, miközben híre sem volt ünnepnek. Fagy, hőség, eső, sár – semmi sem tudta megakadályozni abban, hogy ott ne legyen a szertartás idejére; több ízben is, a szertartást megelőzően, még mielőtt a templomot kinyitották volna, már ott kiáltozott a templom ajtajában, és görögül nagy hévvel káromkodott meg szidalmazta a papokat, hogy késlekednek. Itt tanultam meg először görög szavakat, gyakorta hallván tőle: „Katarameni papadesz pu katonde metiszmeni.”* Úgy tűnik, abban az időben valamennyi csáki lelkész sokkalta jobban megörült volna a halálának, mint akár a leggazdagabbik főhercegének; annyira ráuntak a szakadatlan zaklatására. Az Áldd meg, szentléleket, a Világ csendességét, a Jöjj el, Uramat és a többit ő mind görögül olvasta; ha azonban megesett, hogy az esperes vagy valamely más pap túlénkelte, haragosan távozott a templomból, mintha nem is került volna sor semmiféle imára sem. És csakugyan, ha nem reménykedhetett volna abban, hogyha egyebet nem is, de a Nin apoliisz ton dulon szu deszpotá-t** fölolvashatja a vecsernyén, aligha mutatkozik valamelyiken is. Nap mint nap hallgatva ezt az öreg Dimát, fülem lassanként kezdett hozzáidomulni a görög nyelv hangzásához. A gyermekkoromtól természetes kíváncsi vonzódás mindahhoz, amit nem ismerek, mindinkább arra ösztökélt, hogy lássak neki görögül tanulni.

Egyszer csak hallom ám, hogy szerencsémre vagy épp szerencsétlenségemre – miként rögtön ki fog derülni – a göröghöz egy vándortanító érkezett oktatni a gyermekeit. Én másnap nyomban félretettem a katekizmusomat, majd elvegyültem a görög gyerekek között, s mentem velük a görög tanítóhoz görögül tanulni. Nikola sógorunk éppen nem tartózkodott odahaza, Marica néném

* Átkozott papok, hogy eliszogatnak.

** *Most bocsásd el szolgálodat, fejedelem* (egyházi ének)

pedig nemigen avatkozott bele tanulmányaimba; már pusztán az is a kedvére volt, ha iskolába járok, mindegy, hogy milyenbe. Ezen a napon a mennyekben éreztem magamat. Mintha több ezer évvel ezelőtt lelkem Püthagorász valamely tanítványáé lett volna, s egykoron ismerte Szokratész és Homérosz aranyos és mézédés nyelvét, majd megizlelvén a feledés vizét, teljeséggel elfeledte, s most egyszerre mintha ismét megérezte volna ízének minden kellemét, ezért lángoló szívvel és szellemmel látott neki tanulásának. Olybá tűnt előttem ugyanis, amikor a görög betűket nézve mondani kezdtem: alfa, béta, gamma, delta, epszilon, és így végig. Ahogyan egy ifjú és kegyes anya, aki elsőszülött gyermekét eteti, ha átnéz valahová a szomszédba tiszteletét tenni, bölcsőjében hagyva a szunnyadó csöppséget, s amikor visszatér, az emberi élet nektárjával megtelt kebelével, s megpillantja méhének az emlő után sírdogáló gyümölcsét, anyai keblére vonja a gyermeket, és gyöngédséggel öelve, édesdeden csokolgatva emtetni kezdi – ekként éreztem magamat én is, amikor első ízben kerültek elémbé a jeles Szokratész írásának betűi. Ó, kinyilváníthatatlan örömöm és ki-mondhatatlan boldogságom napja!

És csakugyan, mivel örömöm ily hatalmas és mérhetetlen volt, nem tarthattam soká. Gondoltam magamban: ha még görögül is megtanulok, ki lehetne tanultabb nálam? Ágyamba fekvé sem volt más a számon, mint: alfa, béta, gamma, delta, epszilon. Elaludván nemcsak hogy azt álmodtam, hogy folyékonyan olvasok görögül, s kiejtésem is sokkal hajlékonyabb és szebb, mint az öreg Dimáé, hanem mintha még görög ruhában és bő bugyogóban is járnék; ébredésem után álmomat jóra magyaráztam. Ahogy készülődtem, hogy görög tanítómhoz menjek, egyszer csak beállít két nagyobb diák a régi iskolámból, s a házba lépve azt mondják, hogy korábbi magiszterem szólni akar velem, és hogy ne késlekedjek haladéktalanul elébe járulni, mert az ellenkező esetre meghagyta nekik, hogyha a szükség úgy kívánná, erőszakkal élhetnek. Nem volt szokásom, hogy erőszak vagy a nagy diákok fenyegetése kényszerítsen iskolába; az ilyesmi öcsémnek, Lukának volt a jellemzője, hogy minden hétfőn ketten kergettek vagy vonszolják az iskola felé. Kényelmetlenül kezdtem érezni magam, és a szívemben balsejtelem támadt, de mert nem tudtam mire vélni a dolgot, fogtam a katekizmusomat, lecsaptam róla a port, s elmentem régi iskolámba.

Magiszterem, szinte mosolygósan, azt kérdezte, hol jártam tegnap, megtoldva azzal, hogy hallott valamit, de a nagyobb bizonyosság kedvéért tőlem szeretné mindennek hírét venni. Láttam azonban, hogy nem tiszta szívből mosolyog, s arcán erőltettség és ravaszkodás tükröződik; ennek ellenére, tisztában lévén ártatlanságommal, és nem találván semmi olyat, ami miatt netán rettegnem kellene, összeszedtem a bátorságomat, és magam is mosolyogva elbeszéltem az igazat. Erre így szólt hozzám: „Tudnod kell, Dimitrije, hogy az ifjú embereknek, akik idősebbeket tudnak maguk fölött, nem helyes a saját fejükől bármi-be is belevágni vagy akármit kezdeményezni; ha szerencsétlenségükre bármi-

kor ilyesféle kísértésbe esnének, tudomásukra kell hozni, hogy dolguk nem fogja jóra adni magát. Tehát hogy örökre megjegyzed szavaim igazságát, meg azt, hogy mikor kezdted görögül tanulni, arra most majd én viselek gondot.” Ezt mondván azon nyomban így kiáltott: „Fektesd föl!” E keserves és nyomorult szólást akkor használta, ha meghagyta, hogy valakit kapjanak le a tíz körméről. Engem fölfektetni? Ó, fektetnék föl őt a hordágyra! Engem, aki félnék és ijedős vagyok, s ha bármely társammal kapcsolatosan meghallottam ezt az iszonytató szólást, mintha villám csapott volna le a tövemben, reszkettem, mintha a hideg lelne. De négyen megragadtak, és kinyújtóztatva ráfektettek a padra. Akként tartottak kifeszítve, akár az ökörbőrt, ketten a kezemet és a fejemet, ketten meg a lábamat, s a meztelen bőrömön kezdetét vette a kétágú korbács csattogása. Egyszóval, hogy ne szaporítsam tovább, az izzó vasnál is tüzezebb csapásokból mért rám vagy tucatnyit.

E ceremónia olyan hatással volt rám, hogy elátkoztam Dima apót, a görög tanítót meg a bugyogós álmom; sejtelmem sincs, mi lett ezután a görög tanítóval, mert soha többé nem láttam, és nem is hallottam felőle. E kalandomat követően néhány esztendő múlva pislákolni kezdett bennem másodszor is a Homérosz nyelve utáni vágyakozás, hanem ekkor egyszeriben a Szerémségből Dalmáciába távoztam, Dalmáciából pedig Korfu szigetére, Korfúról Moreába, Moreából a Szenthegyre, a Szenthegyről Szmírnába. Szörnyű és kemény orvossága az önfejűségnek; mintha a sógorunk is ezt akarta volna alkalmazni; lehetséges, hogy nem maradtam volna megingathatatlan abbéli szándékomban, hogy mindenáron remete váljak belőlem, és semmi más.

HOGYAN VÁLT BELŐLEM POKRÓCSZÖVŐ- ÉS KERESKEDŐINAS

Amikor tehát jóakaróm belátta, hogy semmi mód nincs kivenni fejemből az idegenbe való vándorlás gondolatát, és nap mint nap mindegyre csak az alkalmat keresem, hogy valamire megszökhesek, még egy szándék ébredt föl benne velem kapcsolatban. A dolgot valóban nagy körültekintéssel tervelte ki. Ám mintha valami sorsszerű lebegett volna fölöttem, amely számításait rendre összezavarta, nekem viszont mindenben, amit elhatároztam, a segítségemre volt. Azzal az elképzelésével, amelynek célja az utamról való letérítés volt, valójában maga indított el és bocsátott ugyanarra az útra. Hogy megismerjem, mit jelent idegenben és idegen kenyéren élni, elvitt Temesvárra, és odaadott egy pokrócszövőmesterhez és kereskedőhöz.

A mester mindig tartott öt-hat legényt, akikkel a bánsági nagy vásárokat járta, ha pedig nem tartottak vásárokat, akkor varrásra fogta őket. Ebben éltem másfél esztendeig; jártam a vásárokat, és varrni tanultam; azonban semmi kedvet nem leltem benne, sem a kezem nem állt rá. A mester, látván, hogy

magamtól írok, megtett maga mellé afféle írásoknak; mindenféle avított lajstromokat rakott elé, hogy ezeket másolnám át, amit én szívesen el is végeztem, csak ne kelljen varrnom és az árut rendeznem, ami egy csöppet sem volt a kedvemre való. Alig vártam a vasárnapot meg az ünnepeket, nem azért, hogy a többi legénnyel sétálni menjek a gyárnegyedbe, hanem hogy bújhassam a zsol-tárkönyvet és a katekizmust. Apám gyakorta lejárt, hogy lásson; ilyenkor elbeszélgetett velem, és a hogylétem felől érdeklődött; és nem érezvén meg bennem a vágyakozást, hogy visszamehessek hozzá, tanácsolta, legyen hűséges és szófogadó, s miután pár garast adott, elment.

Amint ezek közé az új életkörülmények közé csöppentem, a különböző vásárokat járva alkalmam nyílt mindenfajta embert látni és kifigyelni szokásaikat, meg aztán Temesvárt sokakat hallottam németül beszélni, az olasz katonákat viszont olaszul, s kezdett rajtam elhatalmasodni a vágy, hogy ezt a két nyelvet megtanulhassam. Nem olvastam tovább a prologusokat, sem a tanításokat, mert nem jutott rá idő, hogy ezeken a dolgokon gondolkozzam, és nem is volt kinek elmesélnem, amit olvastam, mert a többi legény, vagyis a társaim, miközben árulták a portékát a német és román asszonyoknak meg lányoknak, nap-hosszat velük tréfálkoztak meg nevetgéltek, és nem is volt kedvük szentséges dolgokat hallgatni; ily módon mintha kezdtem volna megfeledezni egykori énemről, és a remeteség meg a barlangok iránti forró vonzalmam kezdett egészen kihűlni. Mindemellett, látván a szerzeteseket, akár az idegeneket, akár a hazaiakat, hogy valamennyien az e világi dolgokkal törődnek: alamizsnát gyűjtenek, pénzt számlálnak, vásárolnak, jó lovakat hajtanak vagy nyergelnek, kezdtem elgondolkodni apám szavain, miszerint ma senki sem azért lép szerzetbe, hogy szent ember váljék belőle.(...)

Kezdtém egészen megváltozni és tisztára megfeledezni kezdeti okoskodásaimról és szándékaimról, amikor csillagom, mely más sorsot szánt nekem, egy hónap múltán a Szerémségből Temesvárra vezérelt egy bizonyos kalpagkészítő legényt, Todor nevezetűt. Egy ugyane szakmát űző mester segédje lett, s üzletük közvetlen a miénk mellett volt. Nem győzők csodálkozni, hogy mennyire álhatatlan az emberi szív, főként ifjúsága idején. Ez az új jövevény egészen kézhez vett, és átformált. Mesélni kezdett nekem a Szerémségben fekvő Fruška goráról, a klastromok és a szerzetesek sokaságáról, és különösen arról győzött meg, hogy a Fruška gorában akadnak olyan völgyek és barlangok, hol az ember úgy elrejtőzhet, hogy a világon senki sem találhat rá, és nem csupán szent, hanem valóságos csodatévő válhat belőle. És hogy megvalljam a teljes igazságot, hiúságom néha azt duruzsolta a fülembé, hogy erőfeszítéseim nem maradnak hiabavalóak, mert ha elindulok szentté válásom útján, csodákat fogok művelni. Még azt is elmondta nekem ez a Toša, hogy a Fruška gorában létezik egy remete, akihez messzi földről zarándokolnak az emberek, hogy csodát tegyen velük, és hogy nem telik el nap valamely csodatétele nélkül.

Már semmi egyéb sem volt vonzó a számomra; ennyi elegendőnek bizonyult, hogy sarkallni kezdjen, és tűzbe hozzon. Még egy remete, aki csodákat művel! Miért vesztegetem itt az időmet? Minden perc egy esztendőnek tűnt, szárnyakat kívántam volna. Szombati napon történt, június elején, amikor elért ez a hír.

A mesterünknel volt még egy csáki fiú, Nika Putin nevezetű, két vagy három esztendővel idősebb nálam; odahaza a szomszédban laktak, és együtt jártunk iskolába. Ebéd után a padlásra ment zúzni a gyapotot. Én rögtön fölzaladtam hozzá, hogy elújságoljam neki az örömhírt. Akkora lelkendezéssel szóltam, mintha Isten tudja, milyen rejtekre bukkantam volna, és könnyes szemmel kérleltem, adjon tanácsot, hogyan juthatnék minél előbb azokba az áldott hegyekbe, ahol az ember fölcsaphat remetének.

Nyár volt, utazásra való idő. Ez a Nikola, aki eddig a percig sohasem ábrándozott szentségről, hanem inkább a leányokkal nyájaskodott üzletelés közben, e néhány szempillantás alatt egészen elfeledkezett magáról, tisztára megváltozott és átalakult (mondhatnám, mintha beszédem megbűvölte és elbájolta volna), és a következőket kezdte mondani: „Hogyhogy? Kiagyaltad, hogy egyedül mégy, én meg csak nyeljem itt a port a gyapotot zúzva! Nem fogja ezt Nikola eltérni... Együtt nőttünk fel, együtt jártuk ki az iskolát, együtt tanultuk a mesterséget, együtt is tartunk az úton!” Hogy ezt kimondta, összeöleleztünk és -csókolóztunk, a hitünkre fogadva, hogy sohasem fogunk elválni egymástól. Ennek hallatán ki ne gondolná, hogy ez Isten rendelése volt. Én akkor ebben szemernyit sem kételkedtem, és az egészben annak jelét láttam, hogy hamarosan szent emberré leszek.

Nika, elgondolkodván kissé a dolgon, így szólt hozzám: „Maradj te itt, és tégy úgy, mintha a gyapotot zúznád, én addig elmegyek, és szintén beszélék azzal a Todorral.” Elment, időzött egy órányit, majd visszajött. Értelmesebb volt nálam; nem érdeklődött sem barlangok, sem remeték felől, hanem megtudakolta, melyik út vezet Temesvárról a Szerémségbe, hol kell átkelni a Tiszán és hol a Dunán, s hogy melyik a legjobb szerémségi kolostor. Mindent elmondott, elsősorban Hopovót magasztalva, hogy az valóságos földi paradicsom. Nos hát! Egyedül csak Hopovóba! Azután arra terelődött a beszélgetésünk, hogy mit fogunk enni az úton; ha föl nem veti, nekem eszembe sem jutott volna. Az ivásra nem lesz gondunk, mert Todor elmondta Nikának, hogy végig a Bega mentén fogunk haladni. Én megmondtam, hogy van még három garasom abból, amit legutóbb apám adott, de ha tudta volna, hogy milyen útra költöm, biztosan nem is adta volna. „Az elég lesz – mondta Nika –, három garas ára kenyér elég lesz két napra.”...

Másnap vasárnap; az üzlet naphosszat zárva: ez a legjobb alkalom a szökésre. Együtt fekszünk, nem azért, hogy aludjunk, mert úgysem tudtunk volna, hanem hogy beszélgessünk és megtanácskozzuk, miként fogunk kerekét

oldani, és hogyan fogjuk úgy intézni, hogy legalább az első napon kiben se mérülhessen föl a gondolat, hogy elpakoltunk. Mindezt végig kiterveltük és elrendeztük. Csak hasadna már mielőbb a hajnal! Türelmetlenebbül annál még sohasem váraozott arra a pirkadatra, miután egész éjjel cicomázta és csinosította magát a szemét sem hunyva le, mert a reggel az esküvője napjára virrad, ahogyan mi váraoztunk. De egyszerre csak itt volt. Nika fogta az én tarsolyomat az ingeinkkel, a katekizmusommal és a horológiumommal meg a kenyereinkkel, amit még az este előkészítettünk, majd elhagyta a várost, közölve előbb velem, hogy hol fog bevárni, én pedig a mester lakására mentem, szólni a szolgálonak, hogy mi ketten ma nem fogunk a többi legénnyel ebédelni. Így egyeztünk meg ebben, hogy eltüntessük nyomainkat.

A mesterné korán kelt, hogy templomba menjen. Azt hazudtam neki, hogy Nikával egész nap horgászni fogunk. Erre megparancsolta a szolgálólányoknak, hogy szeljenek nekem egy karaj kenyeret, s megjegyezte: „Észt nem adhatok, ha egyszer bolondok vagytok; a napon járkálva éheztek, amikor jól tudom, hogy a halatok sose kerül a serpenyőmbé”. Ki lehetett volna boldogabb nálam? Ez a nap már a miénk, és holnap, miközben kérdezősködnek utánunk, azt sem tudva, hogy milyen irányba indultunk, elmúlik a második nap is. A városból kiérve ráakadtam Nikára: „Gyerünk, Nika testvér! Minden a kívánságunk szerint halad, kézen vezet bennünket a szerencse.”

ÚTRA KELÉSEM

Mi az ember, ha valamiféle szenvedély keríti hatalmába, az ábránd fölizsítja elméjét, fölbujtja szívét s forralni kezdi vérét! Az idő tájt tizennegyedik esztendő voltam, és csöppet sem szoktam a gyaloglást, elmenni a városból a gyárnegyedig meg vissza, ennyi elég is volt nekem. E napon azonban lábam mintha szárnyakat kapott volna; nagyapám Szentmárton felé eső szállásánál a délután jöttén megpihentünk. A szentmártoni juhászok, akik közül néhányan ismeretségben voltam, jóltartottak bennünket tejjel és túróval.

Társam a múlt éjszakai álmatlankodás után mélyen elaludt, én pedig fölkapattam egy közeli halomra, és tekingetni kezdtem Szentmárton felé. Elmélyedtem gondolataimban; mindegyik újabbat ébresztett, mely fölserkenve a többi raját hozta eszembe. Bár megszállva tartott a szentség ostoba eszméje, itt most egyszerűben minden a természet erejének és hatásának befolyása alá került, lábbal tiporta széjjel és tette semmivé hívságos ábrándozásaimat meg vakhivésemet; eszembe jutott édesanyám, majd drága húgom, Julijankám. Könnyeket ontva ekként szólék: „Őrizzen meg a jó Isten, te szívemnek drága falu, kedves szülém kies szülőhelye!” Arccal a földre esék, csokolám a földet, és forró könnyeimmel öntözém; életem során soha úgy nem sírtam. Nézvén a falut, ahol anyám született és fölnövekedett; ahol gyermekségében játszadozott; leánysá-

gát töltötte és szülémmel megesküdt; ahová minden esztendőben Szent György-napkor fivéreimmal, aranyos Julámmal és velem visszatért szüléjét a keresztségben kapott neve napján fölköszönteni: „Őrizzen meg a jó Isten – a heves zokogástól alig tudtam e szókat kiejteni – földem, lelkemnek szentséges, melyben most csontjai aranyos hűgocskáiméival, Juláéval együtt nyugszanak.” Szívem verdesett a mellemben, és olybá tűnt előttem, menten meghalok.

Mintegy ájulásban hevertem ott egy darabig. Amikor valamelyest összeszedtem magamat, erős bánkódást éreztem amiatt, hogy ezt a drága földet elhagyom. Emlékszem, hogy amióta csak a világon vagyok, mily határtalan örömet éreztem mindahányszor, ha ezt hallottam: „Szentmártonba megyünk.” Nagyobb sóvárgással vártam a György-napot, mint a húsvétot. Ilyenkor tíz-tizenöt napot töltöttünk itt. Ezalatt a mezőn futkároztam, a báránnyakkal játszadoztam, megmásztam a halmokat; igaz, mindez afféle gyermeki elfoglaltság, ám ebben a korban, amely maga az öröm és vígság, én akkora gyönyörűségem letem ebben, hogy ez túlszárnyalt minden egyéb boldogságot. Amikor pedig megtértem a mezőről, mennyire várt már és ölelgetett anyám, mintha a nővérem lett volna. Mindez egyszeriben elmémre tolt, képtelen voltam lábamon megállni. Most talán utólszor haladok el itt, lehet, hogy örökre, e boldogságos hely mellett. Mindörökre elhagyom, benne anyám, édes szülöm meg egyetlen hűgocskám csontjait.

Akinek szíve van, mélységesen átérezheti állapotomat. Most is, huszonöt esztendő múltával ezt írván, bensőm elszorul, könnyeim folynak, és egészen eluralkodik rajtam a szomorúság. Egy órán át vagy még tovább a számon volt: „Mamám, édes mamám; Julia, szívem, Julia, lelkem.” (Anyánkat mamának szólítottuk.) És még tovább ott hevertem volna, ha a pásztorok nem gyűlnek körém, és nem kezdenek vigasztalni, bár maguk sem tudták visszatartani könnyeiket. Ebből arra következtettek, hogy ha anyám él, vagy legalább Julia hűgocskám, sohasem hagytam volna el a Bánságot.

Már egészen megvizsgáltódtam, amikor társam fölédredt, s megállapítván, hogy mind az egész sírásom aligha segít rajtam, és hogy fölösleges az időt vesztegetnünk, nekivágtunk hát az útnak, és mire ránk esteledett, Ittabéra értünk Jevra nagynénémhez, anyám édestestvééréhez. Sokáig a karjában szorongatott, és sírt is egy sort fölöttem. Másnap látván, hogy semmi áron sem vagyok hajlandó a késlekedésre, a tarsolyomba tett néhány ingnek való finom vásznat meg útravalót is készített, majd könnyezve és váltig csókolgatva kísért ki a faluból. Sem én, sem Nika nem akartuk az időt vesztegetni, mert attól tartottunk, hogy mindent tűvé fognak tenni utánunk. Itt fajtám iránti bármiféle elfogultság nélkül nem mulaszthatom el följegyezni, hogy valamennyi általam megismert nemzet közül nem akad kegyesebb a szerb népnél, különösen ami a rokonokat illeti. Hercegovinától a Bánságig, Boszniában, Horvátországban, Szlavóniában és Szerbiában a nép nagyon könyörületes és túlságosan rokon-

szerető; és ami a régi idők igen jótékony vendégszeretetét illeti, e tekintetben ennek a népnek csakugyan nem akad párja.

Ezen a napon estefelé egy Tisza menti faluba jutottunk. Ráakadtunk egy öreg lelkészre, aki az udvarában tett-vett. Mégkérdeztük tőle, hogyan kelhetnek át a Szerémségbe. Azt mondta, bajos az átkelés a Tisza és a Duna magas vízállása miatt; sajnálkozott, hogy nincsenek otthon a fiai, mert akkor elintézhethné, hogy ingyen jussunk át a túloldalra. Azt mondta, várjuk meg, hogy beesteledjen, és az emberek hazajöjjenek a mezőről, akkor majd néz valakit, aki két vagy három máriásért átvisz bennünket. De honnan lenne nekünk három máriásunk? Három krajcárunk sincs! A szükség hasznavehető tanáccsal szolgált. Tarsolyomból elővettem horológiumomat, amely még félig új volt, megkérve, hogy fogadja el adományként, s intézze el átkelésünket, s ennek fejében tartsa meg az énekeskönyvet. „Nem tartoznátok semmiféle adománnyal sem, ha megtenném – válaszolta a jóságos lelkész –, hanem ha nincs szükségetek a horológiumra, adok érte hét máriást, és gondom lesz az átmeneteletekre. Megöregedtem, és nem bírom már a hosszú utat, különben magam vinnélek át benneteket.” Este talált egy legényt, aki átalvitt minket Zalánkéménbe.

Itt vagyok a Szerémségben, az utolsó szerb despoták örökölte földön. Másnap egy karlócai ember, aki üres kocsján tartott hazafelé, néhány garasért Karlócáig vitt bennünket, ahol az éjszakát töltöttük, és kora reggel útra keltünk az annyira sóvárgott Fruška gorában. A Remete- és a Krušedol-kolostor előtt elhaladva egyikbe sem mertünk betérni, nehogy a szerzetesek ott tartsanak bennünket. A Hopovo-kolostor volt a szívünkben, és mindegyre csak feléje iparkodtunk. Dél tájban értünk Ürögre, s innen elindultunk a kolostor felé. Miként a kalpagszabó Todor mondta, amint a kolostor földjére fogunk lépni, úgy érezzük majd, mintha az édenkertbe érkeztünk volna.

Végig egy kis patak folyását kellett követni, amely mellett hatalmas diófák meg egyéb fák nőttek, hogy árnyékukban védve legyen a naptól. Bal kézről hegyeket s halmokat látni, amelyeket elborítanak a szőlőskertek és a gyümölcsösök. A patak jobb felén egy pillantást vidító völgy feküdt, elborítva mezei ékeségekkel, sok fűvel és virággal, s ez egészen a kolostor közvetlen közeléig tartott. A völgy túloldalán pedig, mondhatnánk, császári kertek virulnak. Szőlőskert szőlőskertet ér, körülvéve és földíszítve változatos gyümölcsfákkal; hegyre hegy, halomra halom tornyosul, mintha barátságosan egymásra könyökölnének, hogy keresztülpillanthassanak az előttük levő büszkélkedő fejen, s így jobban láthassák hűgukat, a gyönyörűségei völgyet meg kedvesét, a kis patakot, mely átölelve tartja, s azokat, akik végighaladnak a partja mentén; és hogy ugyanekkor valamennyien megmutassák minden rájuk eső pillantásnak a maguk szépséges, tavaszi, nyári és gazdag őszi ajándékától terhes és díszelgő homlokukat. Halom halom mellett, egyik bámulatosabb és dicséretreméltóbb, mint a másik, együttesen pedig szépségük és bájuk kimondhatatlan. A patak

édesded és megkapó csobogása meg játszadozása a völgygel, a különféle madarak víg dala, a szelíd és hűs szellő lengedezése s a levelek közt való susogása olyan elbűvölő hangzatokkal teli zsongást varázsolnak a fülbe, hogy az ember teljességgel elfeledkezik önmagáról, és elméje békés pihenésre lel. A mezei virágok és a sokféle gyümölcs szerteáradó illatozása balzsammal hatja át azt a szelíd zamatú levegőt.

Senki sem tudja, hogyan jut át a kolostorhoz vezető útjában ezen az áldott völgyön. Amikor pedig megérkeztünk hűn sóvárgott Hopovónkba, versengtünk, hogy melyikünk mit nézzen meg először, mire figyeljen föl, miben gyönyörködjön, és mit csodáljon. Ha csupa szem is lettem volna, hogy egy időben minden irányban lássak, akkor sem tudtam volna betelni mind e pompás csodálnivalóval. Aki tudni szeretné, mit kívánnék én itt leírni, de képtelen vagyok rá, menjen el maga Hopovóba, őstől tavaszig bármikor, amikor kedve tartja, s ha hazaér, majd meglátja, képes lesz-e mindazt, amit tapasztalt, elmondani. Kivéve persze azokat, akik valamely szenvedély rabjai, és mindegy számukra, hogy rét vagy mező mellett haladnak-e el, s a békák brekegését vagy a csalogány csattogását hallják-e; én azokhoz szólok, akiknek szíve fogékony Isten alkotásának minden bája iránt.

BRASNYÓ István fordítása

